
A N N A L E S
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. XLVIII, 1

SECTIO H

2014

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Katedra Polityki Gospodarczej, Społecznej i Regionalnej

URSZULA WICH

Metropolie – czynnik integracji czy dezintegracji regionów?

Metropolis – a factor of integration or disintegration of regions?

Słowa kluczowe: miasto, urbanizacja, metropolie, metropolizacja, otoczenie regionalne

Keywords: city, urbanization, metropolis, metropolization, regional surroundings

Wstęp

Metropolie stanowią najbardziej efektywny i efektowny produkt globalizacji – nowoczesne, bogate, są dobre do życia oraz inwestowania, mają dużą siłę zewnętrznego oddziaływania, przyciągania kapitału intelektualnego i finansowego, nowych technologii, innowacji itp. Pełniąc funkcję węzłów sieci, wpływają na gospodarkę, współpracują i konkurują w sieci, dynamizują jej przepływy, łączą odległe obszary. Podjęcie przez wielkie miasta funkcji metropolii wpłynęło na zmianę charakteru ich oddziaływania na otoczenie regionalne. Poznanie przyczyn tych zmian, ich specyfiki i konsekwencji dla regionów przyjęto za cel artykułu. Rozważania przeprowadzono w kontekście ewolucji mechanizmów rozwoju miasta i czynników urbanizacji, którym przypisuje się rolę kształtowania związków z otoczeniem regionalnym.

1. Miasto i jego rola w rozwoju regionalnym

W zasadzie nie ma jednoznacznej definicji miasta, choć powszechnie wiadomo, czym ono jest. Często nazywa się je kotłem demograficznym, środowiskiem życia,

tworem cywilizacji, lokomotywą postępu, liderem szczególnie ważnych rodzajów działalności, pomostem do przyszłości [Szymańska, 2007, s. 10]. Pojawiają się też opinie przeciwne, wiążące miasta z negatywnymi zjawiskami cywilizacyjnymi. Wskazuje się, że są skupiskami niedostatku, biedy, patologii społecznej, przestępstw. Formułowane definicje miast wskazują na charakterystyczne ich cechy: dużą intensywność zabudowy, małą ilość terenów rolniczych, ludność pracującą głównie w przemyśle i usługach, utrzymującą się także z innych źródeł pozarolniczych, prowadzącą specyficzny, miejski styl życia.

Z miastem wiąże się urbanizacja, która jest pojęciem złożonym i wielowymiarowym, odnoszonym do rozwoju cywilizacji ludzkiej. O stopniu urbanizacji decydują liczba miast danego obszaru, ich zaludnienie, proporcje ludności miejskiej do wiejskiej, koncentracja ludności w dużych miastach itp. Urbanizacji demograficznej towarzyszą inne jej przejawy, takie jak zmiany w strukturze gospodarczej miast – wzrastająca rola usług, poprawa warunków życia mieszkańców miast, zmiany w stylu bycia i życia, w zabudowie i zagospodarowaniu miast. Przejawy te stanowią efekt procesu, którego odzwierciedleniem jest eksplozja miejska przypadająca na minione stulecie i początek obecnego. O ile jeszcze w 1950 roku miasta skupiały niecałe 30% ludności globu, to już w 2000 roku ludność miejska stanowiła blisko połowę jego mieszkańców, a w 2030 roku, według prognoz ONZ, w miastach będzie mieszkać ponad 60% ludności świata [Szymańska, 2007, s. 59–64]. Największa koncentracja ludności miejskiej utrzyma się w krajach rozwiniętych (ponad 80%). Rośnie liczba miast wielkich, tj. mających powyżej miliona ludności. W 1950 roku było ich na świecie tylko 83, w 2000 roku już 408, a prognozy ONZ na rok 2015 roku wskazują na 541 miast [Szymańska, 2007, s. 201]. Urbanizacja zmienia nie tylko miasto. Jego wpływy rozprzestrzeniają się na otoczenie regionalne, pobudzając i przyspieszając jego rozwój.

Podstawą rozwoju miast są spełniane przez nie funkcje. Dominujące funkcje miejskie wyznaczają specjalizację miast w określonych dziedzinach. W miastach wielkich specjalizacja jest trudniejsza do określenia, bo skupiają one większość funkcji miejskich, które podlegają agregacji (np. sektorowej). Stają się złożonymi kompleksami grup funkcji. Oprócz klasyfikacji funkcji opierającej się na rodzajach działalności miejskich stosowany jest podział nawiązujący do struktury gospodarczej miasta. Działalność miejska została tu podzielona na egzogeniczną i endogeniczną. Podział ten początkowo preferował funkcje egzogeniczne w postaci działalności eksportowej jako niezbędnej dla rozwoju miasta. W miarę rozwoju miast i wzrostu ich wielkości okazało się, że funkcje endogeniczne, traktowane dotąd jako uzupełniające, ograniczające się do obsługi miasta, stają się funkcjami równorzędnymi, decydującymi o jego atrakcyjności inwestycyjnej [Domański, 2006, s. 21–22].

Potencjał gospodarczy miast, dynamika rozwojowa, zamożność mieszkańców są w dużym stopniu warunkowane współpracą miasta z otoczeniem regionalnym. Są to powiązania obustronne, choć ich charakter i natężenie zmieniały się w zależności od pojawiania się nowych mechanizmów rozwoju miast i regionów. Badania powiązań pomiędzy miastem a regionem mają dość długą tradycję, sięgającą początków ubiegłego

stulecia. Za prekursora powszechnie uznaje się niemieckiego badacza W. Christallera (1933), autora teorii miejsc centralnych [Domański, 2006, s. 163]. Oparł ją na układzie hierarchicznym miast w regionie. Największe miasto – miejsce centralne – było wyróżniającą się koncentracją ludności w regionie i ośrodkiem pośredniczącym w obsłudze handlowej społeczności regionalnej. Otoczenie regionalne odgrywało tu główną rolę w rozwoju miasta jako ośrodka regionalnego. Po drugiej wojnie światowej, kiedy zasady rozwoju gospodarki związane z modelem fordowskim, popularnością cieszyły się teorie bazujące na koncentracji przestrzennej, m.in. biegunów wzrostu według F. Perroux (1950), geograficznych centrów wzrostu według A. Hirschmana (1955), model rdzenia i peryferii T.L. Friedmana (1995) [Grosse, 2002, s. 28–30]. Role biegunów wzrostu (centrów, rdzeni) miały odgrywać miasta skupiające działalności o dużej sile oddziaływania na rozwój regionów. Rozprzestrzenianie procesów rozwojowych łączono m.in. z rozbudową infrastruktury transportowej i aktywną polityką administracji publicznej we wspieraniu działań pobudzających dyfuzję rozwojową.

Teoretyczne propozycje aktywizacji regionów poprzez skupianie w mieście dynamicznych działalności, zwłaszcza związanych z przemysłem, znalazły odbicie w aglomeracjach miejsko-przemysłowych. W fordowskim modelu rozwoju rdzenie aglomeracji odgrywały rolę głównych węzłów sieci osadniczej. Ich rozwój łączył się z koncentracją, opartą z reguły na tradycyjnym przemyśle, wymagającym znacznych zasobów nisko kwalifikowanej siły roboczej, surowców, transportu przystosowanego do masowych przewozów. Otoczenie regionalne stanowiło zbiór jednostek osadniczych wzajemnie powiązanych pod względem funkcjonalno-przestrzennym, mimo odrębności administracyjnej. Otoczenie regionalne było dla aglomeracji rezerwuarem siły roboczej. Spełniało też szereg innych funkcji: strefy gospodarczej, żywicielskiej rekreacyjno-wypoczynkowej. Powiązania przestrzenne miała zabezpieczać wspólna infrastruktura techniczna, głównie transportowa. Charakterystycznym zjawiskiem w aglomeracji były codzienne dojazdy do pracy do centrum, a obszary wysokiego natężenia tego zjawiska nazywano suburiami. Obecność aglomeracji miejsko-przemysłowej w regionie traktowano, zwłaszcza w gospodarce socjalistycznej, jako istotny czynnik rozwoju, i to nie tylko jej najbliższego otoczenia, lecz całego regionu. Można więc mówić, iż aglomeracje były jednostkami obszarowymi wewnętrznie zintegrowanymi [por. wyniki badań autorskich m.in. w: Wich, 1984].

Wzrostowi koncentracji ludności i działalności gospodarczej w miastach towarzyszy pojawianie się różnych korzyści (skali, lokalizacji, urbanizacji), które są siłą sprawczą ich wzrostu i rozwoju. Jednak ani korzyści skali, ani też lokalizacji czy urbanizacji (tzw. efekty zewnętrzne) nie rosną w sposób nieograniczony. Pojawianie się nowych potrzeb konsumentów, technologii, które wymagają zmian w organizacji produkcji, ogranicza korzyści skali. Nasilenie negatywnych konsekwencji nadmiernej koncentracji w mieście tradycyjnych rodzajów produkcji, przestarzałych rozwiązań w zakresie infrastruktury technicznej, wzrost zanieczyszczenia środowiska prowadzi do zaniku efektów zewnętrznych. Efekty negatywne ze szczególnym nasileniem dały o sobie znać w ostatnim trzydziestoleciu. Były one spowodowane nową fazą rozwoju

przemysłu, opierającego się na nowoczesnych technologiach i organizacji produkcji (postfortyzm). Do zmian tych nie przystawała także tradycyjna hierarchiczna organizacja miast, umocowana w fordowskim modelu rozwoju.

W latach osiemdziesiątych ubiegłego wieku świat wkroczył w nową fazę rozwoju, zwaną kapitalizmem elastycznych związków. Rewolucja technologiczna i teleinformatyczna oraz nasilające się procesy globalizacji wpłynęły na czynniki rozwoju społeczno-gospodarczego, wśród których kluczową rolę odgrywa wiedza. Świadczyły to o konieczności dostosowania się miast do zmian technologicznych w procesach produkcyjnych i ich organizacji, do nowych potrzeb na rynku dóbr konsumpcyjnych, większej dbałości o stan środowiska wielkomiastowego itp. Kompensacja zmian okazała się najbardziej efektywna w przejściu miast na organizację sieciową [Domański, 2006, s. 113–114]. Tradycyjne korzyści zostały zastąpione korzyściami współdziałania w sieci i korzyściami przemieszczania się zakładów przemysłowych do innych, bardziej sprzyjających miejsc. Zmiana paradygmatu rozwoju przyniosła wykształcanie się nowych relacji pomiędzy miastem i jego regionalnym otoczeniem.

2. Determinanty rozwoju metropolii, ich funkcje i znaczenie w gospodarce światowej

W gospodarce postfordowskiej aglomeracje miejsko-przemysłowe zostały zastąpione metropoliami, ze znaczącą rolą sektora usług, związanych m.in. z pośrednictwem finansowym, telekomunikacją, nauką, kulturą, administracją publiczną i zarządzaniem. Kryterium liczby ludności przestało odgrywać decydującą rolę przy kwalifikowaniu miasta jako metropolii, choć nadal podkreśla się, że liczba ich mieszkańców powinna przekraczać milion. Głównym wyznacznikiem rangi metropolii jest zasięg terytorialny spełnianych funkcji oraz ich znaczenie dla gospodarki i społeczeństwa. Według zasięgu funkcji metropolie dzieli się na globalne, ponadnarodowe (międzynarodowe), w tym kontynentalne, krajowe (regionalne) [Markowski, Marszał, 2006, s. 10]. Miarą znaczenia funkcji jest specjalizacja metropolii w zakresie usług najwyższego rzędu, zaliczanych do sektora czwartego. Szczególną rolę odgrywa obecność w metropolii instytucji reprezentujących struktury kierowania, zarządzania i kontroli w skali międzynarodowej. Dominacja w metropolii funkcji kontrolnych, które związane są z koncentracją siedzib korporacji transnarodowych, nadają jej rangę miasta światowego. W przypadku skupienia firm świadczących zaawansowane usługi informacyjne (funkcje zarządzania) metropolii przysługuje nazwa miasta globalnego [Smętowski i inni, 2012, s. 44–45].

Metropolizacja przestrzeni przejawiająca się w powstawaniu metropolii jest efektem globalizacji. Procesom globalizacji towarzyszy wykształcanie się różnych form sieci organizacji, które podlegając regułom konkurencji, zbliżają się i dostosowują do potrzeb odbiorców i procesów produkcyjnych. Podejmowane w różnych miejscach decyzje łączą sieci za pomocą elektronicznych form komunikowania się.

Struktura działania organizacji jest nadal hierarchiczna, choć zasadniczo różni się od dotychczasowej. Nowe hierarchie kładą nacisk na współpracę, eliminując ze struktury te cechy, które hamują przepływy informacji, kooperację, podejmowanie decyzji i uczenie się [Domański, 2012, s. 105–106].

Wykształcanie się organizacji sieciowych, w których działają różnej wielkości przedsiębiorstwa, warunkuje eksplozja rozwojowa technologii informatycznych. To one tworzą podwaliny gospodarki sieciowej. Sieci informatyczne działają na różnych poziomach: globalnym, kontynentalnym, krajowym, regionalnym, lokalnym. Połączenia sieci powstają tylko w szczególnych miejscach i są nazywane punktami wymiany internetowej (kojarzenia sieci) [Domański, 2012, s. 108]. W przeszłości zazwyczaj były to duże miasta pełniące funkcje rdzeni aglomeracji. Zlokalizowanie w nich punktów kojarzenia sieci stworzyło im nowe warunki rozwoju, zwiększyło znaczenie gospodarcze i wyznaczyło priorytetowe miejsce w nowym układzie hierarchicznym miast. Można więc sugerować, że lokalizacja najważniejszych dla gospodarki punktów kojarzenia sieci przyczyniła się do powstania metropolii, które podobnie jak sieć mogą mieć różny zasięg terytorialny, tj. od globalnego po międzynarodowy, krajowy, regionalny. O znaczeniu danej działalności prowadzonej w metropolii decyduje nie tyle rodzaj i poziom specjalizacji, co jej zasięg oraz powiązania z innymi metropoliami [Markowski, Marszał, 2006, s. 13].

Dokładną charakterystykę cech metropolii można znaleźć m.in. w pracach wybitnego socjologa M. Castellsa [Castells, 1996, s. 378–414]. Największe metropolie określa on jako centra wzrostu gospodarki światowej. Decyduje o tym fakt, że występuje tam wysokie skupienie potencjału ekonomicznego, finansowego, innowacyjnego, często w zakresie kultury, sportu, polityki. W tych metropoliach najwcześniej wykształciło się społeczeństwo sieciowe, z dominującą rolą elit gospodarczych i politycznych, które oddziałują na procesy globalne. T.L. Friedman globalne metropolie nazywa superwzmocnionymi jednostkami, które dysponują niemal nieograniczoną władzą ekonomiczną i wynikającymi z niej wpływami politycznymi i medialnymi [Friedman, 2001, s. 34]. W metropoliach mieszczą się międzynarodowe centra zarządzania firmami prywatnymi, skupiają się światowe przepływy informacji i kapitału (w tym ludzkiego), występują dogodne warunki do kooperacji produkcyjnej między centrami wytwórczości i nauki oraz wyspecjalizowanych usług, które zajmują się transferem wiedzy do firm działających na rynku pracy, bogatym w wysoko wykwalifikowanych pracowników [Gorzelał, Jałowicki, 2000, s. 19–20]. Metropolie dają efekt skali, pozwalający na elastyczne przeciwdziałanie ewentualnym kryzysom. Wielkość rynku pracy i koncentracja firm umożliwiają stosunkowo łatwą adaptację siły roboczej do wymogów rynku. Zdolność organizacyjna struktur zarządzania umożliwia także dostosowanie się do funkcjonowania globalnego systemu gospodarczego [Gorzelał, Jałowicki, 2000, s. 19–20].

Wymienione cechy są najlepiej widoczne w metropoliach obejmujących zasięgiem oddziaływania całą kulę ziemską, do których zalicza się Nowy Jork, Londyn, Paryż i Tokio. Metropolie te pełnią w gospodarce światowej funkcje decyzyjne, zarządzania i kontrolne. O ich randze decyduje nie tylko rola w gospodarce, lecz także w innych dziedzinach, m.in. w kulturze, sporcie, mediach, polityce, dyplomacji. Metropolie

globalne z racji swoich powiązań mają bezpośredni i istotny wpływ na losy świata. Ich społeczność tworzy mozaikę narodowości, ras, religii, tradycji, przekonań politycznych.

Cechy metropolii stanowią podstawę ich klasyfikacji sporządzanych przez światowe instytucje (m.in. Globalization and World Cities), europejskie i krajowe ośrodki naukowe w ramach programów Unii Europejskiej (ESPON, INTERREG) i projektów (np. Urban Audit). Badania są prezentowane w postaci prac naukowych, ekspertyz, raportów. Uzyskiwane wyniki różnią się w zależności od przyjmowanych kryteriów i stosowanych technik badawczych, zbioru badanych miast, dostępności bazy statystycznej, przekroju czasowego itp. Badania prowadzone w Polsce najczęściej koncentrują się na wykształcaniu się funkcji metropolitalnych w centralnych miastach największych aglomeracji miejskich. Wyniki wskazują, że w zasadzie tylko Warszawa wykształciła funkcje metropolitalne [Smętowski i inni, 2009, s. 59–61]. W fazie wykształcania funkcji metropolitalnych są konurbacja śląska, Kraków, Poznań, Trójmiasto, Wrocław i Łódź. Choć funkcje metropolitalne Warszawy mają w większości zasięg krajowy, to jest ona postrzegana jako jedna z najdynamiczniej rozwijających się metropolii w Europie Środkowo-Wschodniej. Poważną przeszkodą w uzyskaniu przez Warszawę rangi metropolii międzynarodowej są zbyt słabe powiązania jej największych firm z gospodarką globalną.

3. Związki miasta z regionem w warunkach metropolizacji

Podstawą przekształcania wielkich miast (aglomeracji) w metropole są zmiany jakościowe. Do zmian tych musi dostosować się otoczenie regionalne, co jest warunkiem współpracy miasta z regionem w nowej rzeczywistości gospodarczej. Funkcje, zwłaszcza zewnętrzne, spełniane przez metropolię wymagają wsparcia obszarowego w najbliższym otoczeniu, które razem z miastem tworzą obszar metropolitalny [Markowski, Marszał, 2006, s. 15]. Termin „obszar metropolitalny” był używany także w odniesieniu do aglomeracji miejsko-przemysłowych, jednak miał inną konotację. Stosowano go w odniesieniu do obszaru podlegającego wpływom miasta centralnego aglomeracji (rdzenia) na otoczenie regionalne. Rdzeń aglomeracji nie wchodził w skład obszaru metropolitalnego. Jego wydzielenie nie opierało się na integracji funkcjonalnej miasta z otoczeniem (jak w przypadku metropolii), lecz na kryteriach urbanizacyjnych [Markowski, Marszał, 2006, s. 14].

Metropolia wchodząca w skład obszaru metropolitalnego tworzy z nim integralną jedność. Na całym obszarze, tj. w mieście i w jego ścisłym otoczeniu, są rozmieszczone wzajemnie uzupełniające się funkcje metropolitalne, a także działalności endogeniczne o charakterze produkcyjnym i usługowym, dobrze rozwinięta infrastruktura transportowa, sprzyjająca mobilności mieszkańców i pracujących itd. Powiązania między obszarami i różnymi rodzajami działalności mają charakter sieciowy. Wzmacniają one jedność obszaru metropolitalnego, przy zachowaniu jego wewnętrznej różnorodności.

Obszar metropolitalny współpracuje z otoczeniem regionalnym, lecz na nowych zasadach. Wymusiły je zmiany polegające na osłabieniu lub zerwaniu dotychczasowych związków gospodarczych i zastąpieniu ich więziami z innymi metropoliami [Gorzelał, Jałowicki, 2000, s. 18]. To uniezależnianie się metropolii od regionalnego zaplecza jest drugą cechą metropolizacji [Smętowski, 2001, s. 90].

Główną przyczyną osłabienia związków pomiędzy metropolią a regionem jest zmiana paradygmatu rozwoju gospodarki, bazującej obecnie na wysokiej jakości zasobach, innowacjach, wyspecjalizowanych usługach, informatyzacji, wysokich, zróżnicowanych i elastycznych kwalifikacjach pracowników, sprawnej i niezawodnej infrastrukturze transportowej i obsługi biznesu itp. Występowanie tych cech w otoczeniu regionalnym metropolii oznacza możliwość współpracy. Jednakże w regionach, zwłaszcza w krajach postsocjalistycznych, te cechy należą do rzadkości. W tej sytuacji metropolie poszukują nowych źródeł zasobów oraz kontaktów z innymi dużymi miastami. Rola zaplecza regionalnego ogranicza się na ogół do dostarczania metropolii wybranych zasobów (wykwalifikowanych uprzednio w mieście pracowników, wody pitnej, terenów rekreacyjnych, terenów pod elitarną zabudowę mieszkaniową itp.). Niejednokrotnie zaplecze regionalne jest traktowane jako tania przestrzeń do składowania odpadów oraz miejsce dla działalności uciążliwych w metropolii. Wywołuje to dezintegrację, a nawet marginalizację otoczenia regionalnego metropolii.

Wobec słabnących związków gospodarczych metropolii z regionalnym zapleczem powstaje pytanie o trwałość i nieodwracalność tego procesu, który niesie zagrożenia nie tylko dla najbliższego otoczenia regionalnego metropolii, lecz także spójnej polityki rozwoju regionalnego. Odpowiedź można znaleźć w badaniach prowadzonych w ramach programu ESPON 2007–2013 [Smętowski i inni, 2012, s. 169–300]. Na przykładzie pięciu istotnie różniących się między sobą europejskich metropolii (Barcelony, Glasgow, Sztokholmu, Tuluz i Warszawy) naukowcy zbadali powiązania między nimi oraz ich regionami oraz czynniki je kształtujące. We wszystkich przypadkach stwierdzono pogłębiające się różnice w poziomie rozwoju pomiędzy obszarami metropolitalnymi a ich otoczeniem regionalnym. Za najważniejszą przyczynę tego zjawiska uznano różnicę w poziomie rozwoju gospodarczego pomiędzy obszarem metropolitalnym a jego regionalnym otoczeniem. O wysokim poziomie rozwoju obszarów metropolitalnych decyduje: nowoczesna struktura gospodarcza, nasycona innowacjami, której dużą część stanowią wyspecjalizowane usługi; koncentracja zasobów ważnych dla rozwoju gospodarki informacyjnej; obecność na rynku pracy licznej kadry pracowniczej o najwyższych kwalifikacjach; sprawna i dostępna infrastruktura transportowa itp. Zaplecza regionalne metropolii są w różnym stopniu nasycone zasobami niezbędnymi do współpracy z obszarem metropolitalnym. Słabe wyposażenie zaplecza staje się barierą dla współpracy. Za przykład może posłużyć dynamicznie postępująca metropolizacja Warszawy, podczas gdy w regionie mazowieckim występują obszary, gdzie dominuje tradycyjne rolnictwo i zakłady przemysłowe z poprzedniej epoki. W takim przypadku zaplecze regionalne może być traktowane jako dostawca wybranych zasobów, a nie partner do współpracy.

Różnice między obszarami metropolitalnymi a zapleczem regionalnym wykazują tendencje do pogłębiania się, zwłaszcza w krajach słabiej rozwiniętych. Niemały wpływ na ten stan rzeczy ma na ogół wysoka dynamika rozwojowa obszarów metropolitalnych i znacznie niższa, czasami stagnacja, w otoczeniu regionalnym. Rozpiętości rozwojowe ulegają pogłębieniu w przypadku różnic w strukturze gospodarczej pomiędzy obszarem metropolitalnym a jego zapleczem regionalnym. Występujące w otoczeniu regionalnym metropolii enklawy obszarowe cechujące się nowoczesną strukturą gospodarczą stają się partnerami do współpracy. Pozostałe obszary są z niej wykluczane i marginalizowane.

Zakończenie

Powstanie i rozwój miasta zawsze wiązały się z dogodnym miejscem lokalizacji i obecnością współpracującego otoczenia regionalnego. Zmieniające się czynniki rozwoju miast kształtowały nowe relacje z otoczeniem, modyfikowały bądź eliminowały zbędne. Procesy dostosowawcze zaplecza regionalnego do dynamiki rozwoju miast występowały z opóźnieniem, tym większym, im słabszy był region, a silniejsza dynamika miasta. Ze zjawiskiem tym mamy do czynienia w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, w tym w Polsce. Zjawisko tworzenia się nieciągłych układów przestrzennych w otoczeniu metropolii jest niewątpliwie przejawem słabnących powiązań z tymi terenami regionu, które nie są w stanie sprostać wymogom współpracy. Nie świadczy to jednak o zbędności otoczenia regionalnego i zastąpieniu współpracy na tym poziomie wyłącznie współpracą w sieci z innymi metropoliami. Konsekwencją odwrócenia się metropolii od regionu stanowi nie tylko dezintegracja obszaru regionalnego, lecz także prawdopodobieństwo powstania, prędzej czy później, bariery w rozwoju metropolii. Otoczenie regionalne jest najbliższym środowiskiem metropolii i w razie otrzymania pomocy w dostosowaniu do nowych warunków może być źródłem wielu korzyści i wsparciem dla jej konkurencyjności w wymiarze globalnym. Skuteczność pomocy w przywróceniu integracji regionów metropolitalnych wymaga wielokierunkowych i skoordynowanych działań. Mogą one przybrać postać np. rozwiązań teoretycznych wskazujących na czynniki dostosowawcze, wsparcia instytucjonalnego, prawnego i organizacyjnego ze strony administracji publicznej, odpowiedniego klimatu społecznego i politycznego. Dużą rolę w integracji metropolii z regionem może odegrać wspólna strategia rozwoju.

Bibliografia

1. Castells M., *The Rise of Network Society*, Blackwell Publisher, Oxford 1996.
2. Domański R., *Ewolucyjna gospodarka przestrzenna*, Wyd. Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2012.

3. Domański R., *Gospodarka przestrzenna. Podstawy teoretyczne*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2006.
4. Domański R., Marciniak A., *Sieciowe koncepcje gospodarki miast i regionów*, „Studia KPZK PAN” t. 113, Warszawa 2003.
5. Friedman T.L., *Lexus i drzewo oliwne*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2001.
6. Gorzelak G., Smętowski M., *Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej*, Wyd. Naukowe Scholar–Euroreg, Warszawa 2005.
7. Grosse T.G., *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, Uniwersytet Warszawski, „Studia Regionalne i Lokalne” 2002, nr 1.
8. *Konkurencyjność i potencjał rozwoju polskich metropolii – szanse i bariery*, S. Kornik, K. Szolek (red.), „Biuletyn KPZK PAN” z. 214, 2004.
9. Łuczyszyn A., *Nowe kierunki rozwoju lokalnego ze szczególnym uwzględnieniem peryferyjnych ośrodków w metropoliach*, Cedewu.pl, Warszawa 2013.
10. Markowski T., Marszał T., *Metropolie, obszary metropolitalne, metropolizacja. Problemy i pojęcia podstawowe*, PAN, Komitet Przestrzennego Zagospodarowania Kraju, Warszawa 2006.
11. Smętowski M., *Nowe relacje między metropolią i regionem w gospodarce informacyjnej*, Uniwersytet Warszawski, „Studia Regionalne i Lokalne” 2001, nr 4.
12. Smętowski M., Gorzelak G., Kozak M., Olechnicka A., Płoszaj A., Wojnar K., *Europejskie metropolie i ich regiony. Od krajobrazu gospodarczego do sieci metropolii*, Wyd. Naukowe Scholar–Euroreg, Warszawa 2012.
13. Smętowski M., Jałowiecki B., Gorzelak G., *Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje*, Uniwersytet Warszawski, „Studia Regionalne i Lokalne” 2009, nr 1.
14. Szymańska D., *Urbanizacja na świecie*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007.
15. Wich U., *Aglomeracja lubelska i czynniki kształtujące jej rozwój*, Wyd. Lubelskie, Lublin 1984.
16. Wich U., *Przebieg procesów transformacji i zmian struktury przestrzennej aglomeracji Lublina*, [w:] *Aglomeracje miejskie w procesie transformacji*, P. Korcelli (red.), „Zeszyty Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN” z. 41, 1996.

Metropolis – a factor of integration or disintegration of regions?

It is generally assumed that metropolises are a product of globalization and the bases of globalization were created by network economy. Networks connect metropolis one with another, as well as with remote areas, create the basis for their cooperation and competition. The benefits drawn from networks cause the weakening of connections linking a metropolis with the regional base. The article is focused on analyzing the causes of weakening cooperation between the metropolis and the regional surroundings, their manifestations, consequences in the sphere of regional development and preventing these unfavorable tendencies. Going over to the cooperation in a network is a necessary condition in contemporary economy. However, it cannot constitute a threat of disintegration of the region where the metropolis is situated. The regional base should still draw benefits from the neighborhood of a big city, which now functions as a metropolis on the principles adjusted to new conditions of economic development.